

บทที่ ๔

การวิเคราะห์เอกลักษณ์ของคณะซอครูสงคราม – พยอม

การขับซอของคณะซอครูสงคราม – พยอม มีบทที่มีความสำคัญซึ่งใช้ร้องอยู่เป็นประจำ ๒ ชุด ได้แก่บททศปอຍ – บวชพระและบทขึ้นบ้านใหม่ ในการนี้ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกทำนองที่มีความสำคัญจำนวน ทำนองได้แก่

- ทำนองตั้งดาด
- ทำนองหล้ากล้าง
- ทำนองละม้าย
- ทำนองกล้ายเชียงแสน
- ทำนองเงี้ยว

โดยทำการวิเคราะห์เนื้อดังนี้

- วิเคราะห์เนื้อหาการเข้าซอ
- ระดับเสียง
- การเคลื่อนที่ของทำนองซอ

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการบันทึกโน้ตในลักษณะตาราง ๘ ห้อง โดยขึ้นบนเป็นการบันทึกทำนองเพลงโดยใช้โน้ตตัวหนังสือเป็นหลัก ส่วนแถวล่างเป็นการบันทึกเนื้อร้องหรือคำร้องของซอ โดยผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกทางการบรรเลงของปี่ก้อยซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่ทำหน้าที่ดำเนินทำนองหลักในการขับซอ นำมาประกอบกับบทร้องเป็นหลักในการวิเคราะห์ ดังมีรายละเอียดการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

๔.๑ วิเคราะห์ทำนองตั้งดาด

เริ่มต้นทำนองจะมีการ “เชิงปี่” การเชิง ภาษาล้านนา หมายถึง การกั้น ซึ่งใช้เป็นการประโคนเพลงปีก่อนที่จะเข้าสู่การบรรเลง ตั้งดาด และให้มีการขับซอได้ และอีกทั้งยังเป็นการเทียบเสียงปี่ แต่ละเล่มว่าปี่มีระดับเสียงเท่ากัน และมีการบรรเลงที่กลมกลืนกันหรือไม่ นอกจากนั้น ช่วงเวลาที่เชิงปี่ เป็นเวลาที่ช่างซอซึ่งนั่งประจำในตำแหน่งของตนได้ถือโอกาสพักท่ายแซกหรือเข้าภาพซึ่งนั่งล้อมชมการแสดงซออยู่ และเป็นการบอกสัญญาณอย่างเป็นนัย ของช่างปี่ ว่าให้มีความพร้อมที่จะซอ โดยการเชิงปี่ จะมีการสังเกตด้วยตัวโน้ต ที่อยู่ในเครื่องหมาย [...] ข้างต้น และหลังจากนั้นจะเป็นการเข้าสู่ทำนองของซอตั้งดาด เป็นการเกริ่นว่า ในงานนั้นๆ เป็น

งานอะไร เช่นงานอุปสมบท งานทำบุญ ฯลฯ หรือช่างจะขอเรื่องอะไร เช่น ขอเกี่ยว ขอ
 ใต้วาที เป็นต้น การขึ้นขอ จะมีการใช้คำ คำหนึ่ง เพื่อเป็นการปรับระดับเสียงให้เท่ากันกับ
 เสียงเพลงบรรเลงปี โดยส่วนมากนิยมใช้คำว่า “ตัวง” ในการขึ้นขอ ซึ่งมาจากคำว่า “ตอ” แปลว่า
 ทานทั้งหลาย, ตัว ซึ่งช่างขอฝ่ายชายในการทักทายแขก หรือบางครั้งอาจใช้คำว่าหลอน ซึ่งไม่มี
 ความหมาย และสามารถเปรียบเทียบกับคำว่า “เอย” ของการขับร้องเพลงไทยเดิมภาคกลาง ส่วน
 ฝ่ายหญิงจะนิยม ใช้คำว่า “นาย” ในการขึ้นขอ หมายความว่า ผู้นำ หรือนำไป นั่นก็คือการบอกใน
 เริงทักทายแขกว่า ตัวผู้ขับขอ จะนำเข้าสู่เนื้อหาของขอ ดังจะยกตัวอย่าง เช่น การขอในโอกาส ของ
 งานอุปสมบท จะมีเนื้อหาของขอ เทียบกับการบรรเลงทำนองขอ โดยยึดปีก้อย หลังจากช่าง
 ขอ ได้ทำการขอ ทำนองตั้งคาคเสร็จ จะมีการบอกสัญญาณให้ช่างปีรู้ว่า จะเปลี่ยนทำนองขอเป็น
 ทำนอง หลีกล่าง โดยจะมีการทอดเสียง เรียกว่า “กล้ายเจียงแสน” พร้อมกับใช้คำที่มีความหมาย
 สอดคล้องกับช่วงทำของขอตั้งคาค การขอทำนองตั้งคาคมีทำนองดังการบันทึกลงโน้ตดังนี้

ทำนองตั้งคาค ตอนต้นก่อนถึงคำว่าหลอน จะเรียกว่า การเจียงปี (อยู่ในวงเล็บ ๒ บรรทัด
 แรกกับอีก ๑ ห้องโน้ต)

ทำนองกลุ่มที่ ๑

[- - - -	- - - ร	ม - - -	- รี้ คี ล	-----	--- ร	-----	- ฟ ม ร
- - - -	คร ค ร	ฟ - - -	ช ม ร ค	-----	คร ค ร	ฟ - - -	ช ม ร ค
- - - ช]	--- ร	--- ฟ	ม ร - ร	--- ฟ	ม ร - ล	--- ร	--- ช
- - - ร	- ช - ร	ค ร ม ช	--- ม	รี้ คี ช ล	-- คี ล	- รี้ รี้ คี	-----
- - - ช	-----	-----	-----	- มี้ รี้ คี	--- ช	ล ม ร ค	-- ช ล
- ช ล คี	-- ช ล	--- ช	ล มี้ รี้ คี	-----	- รี้ คี ท	-- รี้ ท	รี้ ท ล ช

ทำนองตั้งคาคในตอนต้นนี้ เป็นลักษณะของการบรรเลงเพียงอย่างเดียว มิได้มีการขับร้อง
 ประกอบ ลักษณะของการดำเนินทำนองเป็นท่วงทำนองห่าง ๆ จาว ๆ ลักษณะเป็นการเดินทำนอง
 คนตรี ระดับเสียงที่ใช้ในการบรรเลงเมื่อเทียบในระบบคนตรีไทย อนุมานได้ว่าบรรเลงอยู่กลุ่ม
 เสียง ค ร ม X ช ล X โดยมีหลุมเสียง ฟา และ เสียง ที อันเป็นหลุมเสียงที่ ๔ และ ๖ เข้าร่วมใน
 การดำเนินทำนองด้วย

ในบรรทัดที่ ๑ - ๒ ซึ่งเป็นท่วงทำนองขึ้นต้นนั้น เป็นทำนองที่นักคนตรีใช้บรรเลงขณะ
 เพื่อปรับเสียงปรับนิ้วให้เข้ากัน ส่วนทำนองในบรรทัดอื่น ๆ เป็นการบรรเลงนำ ประคองการ
 บรรเลงบทนำ (Introduction)

ทำนองกลุ่มที่ ๒

-- คํ ท	คํ ท ล ช	-- รํ ล	รํ --- หลอน	---ช	---คํ	- รํ ท คํ	- คํ ท ช
---ฟ	--ช ล	----	-คํ รํ มํ	---รํ	คํ รํ มํ ค	----	--ร ฟ วันนี้
---ล ก็เป็น	--ช ฟ วันดี	-ร -ค เป็นวัน	-ร -ฟ สะหลี	-ร -ค ศุภะมัง	--ร ฟ คะละ	--ช ล เป็นจะ	--ช ฟ มีกำร
-ร -ค มีงาน	--ร ฟ บวชพระ	-ม ร ค เฮาบํ	--ร ม ได้ละ	ร ม ช ล ตั้งฮิตเก่า	-คํ -รํ ฮอย	---ชํ หลัง	----
----	----	---ค	--ม ฟ	ช ฟ ม ค	--ม ฟ	----	-รํ คํ ท
--รํ ท	รํ ท ล ช	-รํ มํ รํ	คํ ช ล คํ	-ล ช คํ	ช คํ รํ มํ	รํ คํ ชํ คํ	--ร ม เนอเจ้า
----	---คํ วันนี้	--ช คํ ก็เป็น	ช คํ ช ฟ วันดี	ม ร ช คํ เป็นวัน	-ช คํ ฟ สะหลี	คํ ช ท ช ศุภะมัง	-ม ช ฟ คะละ
คํ ช คํ ฟ เป็นจะ	คํ ร ม คํ มีกำร	--ช ล มีงาน	--ช ฟ บวชพระ	ม ร ช ร เฮาตั้ง	ม ช คํ ฟ บํละ	-คํ -ช ฮิตเก่า	คํ ร ม คํ ฮอยลูน
-ช -คํ	-ช -ฟ จะบวช	คํ ช ฟ ช ลูกหลาน	คํ รํ มํ คํ ต่านเต้า	-ล ช คํ แล้ว	--ช ล ก็เข้า	คํ ล ช ฟ ผู้	ช คํ -ช ศาสนา
----	---คํ ฝูงป้อน้อง	-ช ท คํ มูลละ	ช คํ -ช ศรัทธา	--ฟ ม เป็นก็ป่า	-คํ ท ช กั้นมา	ค ช ฟ ช จ้วยกั้น	คํ รํ มํ คํ นํกล้า

ทำนองตั้งคาดในช่วงนี้ เป็นการบรรเลงประกอบการขับร้อง จากลักษณะของการขับร้อง พบว่าเป็นการขับซ้ำความในความที่ว่า “วันนี้ก็เป็นวันดีเป็นวันสะหลีศุภะมังคะละ...ฮิตเก่าฮอยลูน” ๒ ครั้ง

การบรรเลงประการขับร้องในช่วงแรกก่อนจะขับนั้น มีทำนองนำมาและร้องคำว่า หลอน จากนั้นดนตรีดำเนินทำนองไปช่วงหนึ่งแล้วจึงเข้าบทร้อง ลักษณะของการบรรเลงดนตรีประกอบการขับร้องนั้น เป็นลักษณะของการดันทำนอง ผู้วิจัยสังเกตว่าท่วงทำนองที่ทำการดันไปนี้ ดำเนินทำนองอยู่ภายในกลุ่มเสียง ฟ ช ล X ค ร X ทั้งนี้มีเสียงโทนิค (Tonic) คือเสียงควมคุม

บันไดเสียงได้แก่เสียง ฟา เป็นเสียงหลักในการดำเนินทำนอง สังเกตว่าทุก ๆ ห้องที่เป็นจังหวะหนักมักจะตกด้วยเสียงควมคุมดังกล่าวนี้เสมอ

หลังจากร้องในช่วงแรกจบแล้ว ผู้ขับร้องจะปล่อยให้ดนตรีดำเนินทำนองเดี่ยวไปก่อน แล้วจึงเริ่มร้องซ้ำในคำร้องเดิมอีกครั้ง การดำเนินทำนองประกอบการขับร้องนี้ แม้จะแตกต่างกันไปจากครั้งแรก แต่ยังคงดำเนินทำนองอยู่ภายในกลุ่มเสียงเดิมคือ ฟ ซ ล X คร X อันมีเสียง ฟา เป็นเสียงควมคุมเช่นเดิม หลังจากร้องในคำเก่าหมดแล้ว จึงเริ่มขึ้นความใหม่ว่า “จะบวชลูกหลาน ท่านเต้า...ช่วยกันนักร้อง”

กลุ่มที่ ๓

----	---ร	ฟ--ซ	ล ค ี ฟร	----	--คร	--ฟล	ซฟลซ
-รฟร	ครฟซ	คซฟซ	ครมค	-ซลค	-ซคฟ	-คทซ	ค්රมค
-ซทค	--ซล	คลซฟ	ซลฟซ ปี่น้อง	----	---ร	---ม	ชมรร มากหน้า
---ซ หลายตำ	---ค	-รํค	ซค-ซ	--ฟม	คมฟซ	--คซ	ครมค
----	---ร จาวบ้าน	ฟ---	--คร มีกำร	ฟรคร มีงาน	คลฟซ วันนี้	-ซลร พองก์เจิญ	ครฟซ เข้าดี
-ลคล พองก์เจิญ	ซฟ-ซ เข้าฐาน	----	---ร จับบาง พอง	--ฟร ก็ดา	ครฟซ คร้วตาน	-คฟร แล้วก็มา	ซรฟซ ช่วยกัน
--ค්ර ตั้งลุง	ฟ්රคท ตั้งป้า	----	---ฟ จะก็ค	----	--ซท วันงาน	---ฟ จะจวน	--ซท ลูกหลาน
-ฟซท มาช่วย	--คร กันว่า	----	ครฟซ ตางหลัง	-ลคซ ปี่น้อง	ลซฟร ตางหน้า	--คร ช่วยกัน	-ครค แต่งถ้ำ
---ร	ครฟซ คาตาน	----	---ค จะเก็บ	-ซทค คร้วตาน	-ซทฟ ออมไว้	มรซค ตั้งบ้าน เหนือ	-ซคฟ บ้านได้
คซทซ จะมา	-มซฟ ช่วยกัน	คซคฟ นับเป็น	ค්රมค แพว	--ซล คร้วกัน	--ซฟ คร้วตาน	มรซร ช่วยกัน	มซคฟ มาดาง
-ค-ซ มาไว้	ค්රมค เป็นถ้อย	-ซ-ค	-ซฟ- กำร	คซฟซ ดา	ค්රมค ปอย	-ลซค	--ซล

คัล ซฟ หยัง	ซค - ซ มา่วน	- - - -	- - - ค นี้	- ซทค	ซค - ซ แหละนา	- - ฟม	- คทซ น่อง
คซ ฟซ	คร์ มค แหละนาย	- - - -	- - - ซ	- - - -	- ฟมค	- - - ซ	คซทค

ทำนองตั้งคาคกลุ่มที่ ๓ นี้ พบว่าลักษณะของการขับร้องประกอบการบรรเลงดนตรีนั้น การขับร้องจะบรรจุคำร้องมากขึ้นกว่าในกลุ่มที่ ๒ มาก ในช่วงแรกๆของทำนองกลุ่มที่ ๓ นี้ คนตรีจะบรรเลงนำเชื่อมมาจากกลุ่มที่ ๒ ก่อน แล้วจึงค่อยเข้าไปสู่เนื้อหาของร้อง

การดำเนินทำนอง ยังคงดำเนินทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงเดิมคือ คร ม X ซ ล X โดยมีเสียงฟา อันเป็นเสียงหลุม ถือเป็นเสียงหลักในการดำเนินทำนอง การดำเนินทำนองของท่วงทำนองก็เป็นไปในลักษณะของการเดินทำนองเช่นที่ผ่านมา ในช่วงท้ายของกลุ่มที่ ๓ นี้ คนตรีจะทำการทอดเสียงยาว เพื่อดำเนินทำนองเชื่อมไปยังกลุ่มทำนองช่วงต่อไป

กลุ่มที่ ๔

- ซทค	ซค - ซ	คซฟม	คัมฟซ	คซทซ	- ร มค	- ร มค	- ซทฟ
- คทซ	- ซทค	- - ซล	คัลซฟ	ซลฟซ เจ้านาย	- - - -	- - - ค บ่ว่าฉิ่ง	- ซทค จาย
- ซทฟ ปี่น่อง	มรซค พ่องกะดา	- ซคฟ หมาก ล้อม	คซทซ พ่องกะดา	- มซฟ หมาก ไหม	คซคฟ ของ	คร์มค คี่คี่	- - ซล คี่มันมี
- - ซฟ คี่ไหน	มรซร จะใจ	มซคฟ จะใจ	- ค - ซ จ้วยกัน	คร์มค แต่งสร้าง	- ซ - ค หมาย	- ซ - ฟ จะจวน	คซฟซ เอา
คร์มค	- ลซค	- - ซล	คัลซฟ ตัว	ซค - ซ ลองผ่อ	- - - -	- - - ค นี้	- ซทค
- ซทค	ซค - ซ แหละนา	- - ฟม	- คทซ น่อง	คซฟซ	คร์มค แหละ นาย	- - - ซ	- - - -

ทำนองในกลุ่มที่ ๔ ของทำนองตั้งคาคนี้ ในช่วงแรกเป็นลักษณะของการบรรเลงดนตรีนำมาก่อน ซึ่งเป็นกรบรรเลงดนตรีเชื่อมโยงมาในกลุ่มทำนองที่ผ่านมา แล้วจึงเข้าบทร้อง ลักษณะของการขับร้องนั้น พบว่าในบทร้องช่วงนี้มีการซ้ำคำ ประหนึ่งการเล่นคำสอดแทรกอยู่ด้วย เช่นในบรรทัดที่ ๓ ที่มีการเล่นคำว่า “พ่องกะดาหมากล้อม - พ่องกะดาหมากไหม” คำว่า

“ของดีดีดี มันมี ดีไหน” คำว่า “จะใจ จะใจ” ซึ่งลักษณะดังกล่าวทำให้คำร้องมีภาวะของการเคลื่อนที่ของคำและเสียงทำให้น่าสนใจ

ส่วนในเรื่องของระดับเสียงในการขับนั้น พบว่ายังคงดำเนินทำนองอยู่ในกลุ่มเสียง คร ม X ซ ล X แต่ทั้งนี้ในการดำเนินทำนองนั้นมักใช้เสียงหลุมเข้าร่วมในการดำเนินทำนอง ได้แก่ หลุมที่ ๔ และ ๗ คือเสียง ฟา เสียง ที อนุমানได้ว่าการใช้เสียงหลุมในการดำเนินทำนองดังกล่าวทำเพื่อให้เกิดสำเนียงชัดเจน

กลุ่มที่ ๕

ฟ ม ร ค	- - - ซ	ค ซ ท ค	- ซ ท ค	ซ ค - ซ	ค ซ ฟ ม	ค ม ฟ ซ	ค ซ ท ซ
- ร ม ค	- ร ม ค	- ซ ท ฟ	- ค ท ซ	- ซ ท ค	- - ซ ล	ค ล ซ ฟ	ซ ล ฟ ซ นาย
- - - -	- - - ค	- ร ม ค	- ค ท ซ	- - - ฟ	- - ซ ล	- - - -	- คร ม
- - - ร	ค ร ม ค	- - - -	- - ร ฟ กันว่า	- - - ล วันนี้	- - ซ ฟ เช้าเป็น	- ร - ค วันดี	- ร - ฟ วันจยยะ คิต
- ร - ค ป่าระมี	- - ร ฟ สุดยอด	- - ซ ล ขอฮือ	- - ซ ฟ หน้าบุญ	- ร - ค ป้อออก	- - ร ฟ แม่อก	- ม ร ค เอกรัว ตาน	- - ร ม ไปจอด
ร ม ล ล เขตเมือง	- ค - ร สวรรค	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ค	- - ม ฟ
- - - -	- ร ค ท	ร - - ท	ร ท ล ซ	- ร ม ร	ค ซ ล ค	- ล ซ ค	ซ ค ร ม
ร ค ซ ค	- - ร ม น้อมไหว	- - - -	- - - ค วันนี้	- - ซ ค เช้าเป็น	ซ ค ซ ฟ วันดี	ม ร ซ ค วันจยยะ	- ซ ค ฟ คิต
ค ซ ท ซ ป่าระมี	- ม ซ ฟ สุดยอด	ค ซ ค ฟ ขอฮือ	ค ร ม ค หน้าบุญ	- - ซ ล ป้อออก	- - ซ ฟ แม่อก	ม ร ซ ร เอกรัว ตาน	ม ซ ค ฟ ไปจอด
- ค - ซ ยังสวรรค	คร ม ค เมืองบน	- ซ - ล ป็น้อง	- ซ - ฟ บ้านเฮา	ค ซ ฟ ซ ปากันมา	ค ร ม ค จ้านัก	- ล ซ ค หวัง	- - ซ ล จะได้รับ
ค ล ซ ฟ สัพพะมัง	ซ ค - ซ มงคล	- - - - กลายเป็น	- - - ค พละ	- ซ ท ค กับ	ซ ค - ซ อานิสงค	- - ฟ ม กลายเป็น	- ค ท ซ หนตาง
ค ซ ฟ ซ ก่ายขึ้น	ค ร ม ค จันฟ้า	- - - -	- - - ร	ฟ - - ซ	ล ค ฟ ร	- - - -	- - ค ร

ในช่วงแรกของทำนองตั้งคาคถุ่มที่ ๕ นี้ ยังคงดำเนินทำนองด้วยเครื่องดนตรีบรรเลงนำมาก่อน แล้วบทขับร้องจึงสวมเข้ามาแทรก ในบรรทัดที่ ๔ - ๖ เมื่อจบการขับในช่วงนั้น จึงเป็นการบรรเลงดนตรีสอดแทรกเข้ามาคานกลาง เพื่อให้คนร้องได้พักและคิดบทร้องต่อไป

เมื่อจบจากดนตรีที่บรรเลงคั่นกลางแล้ว จึงเป็นบทร้องต่อ บทร้องในช่วงนี้เป็นการร้องโดยใช้เนื้อเต็ม ทุกห้องจะมีคำร้องสอดแทรกอยู่โดยตลอดทั้งหมดจนจบในบรรทัดสุดท้าย เฉพาะในบรรทัดสุดท้ายนั้นเป็นดนตรีจะบรรเลงทอดเสียงยาว เพื่อเชื่อมการบรรเลงต่อในกลุ่มถัดไป

การดำเนินทำนองของกลุ่มดนตรีและขับร้อง ยังคงดำเนินทำนองในกลุ่มเสียง ฟ ซ ล X ค ร X อยู่ โดยมีเสียง ฟา เป็นเสียงหลักพบการใช้เสียงหลุมทั้ง 4 และ 7 คือเสียง ฟา และเสียง ที ร่วมในการดำเนินทำนองเพื่อให้สำนวนเพลงฟังเป็นสำเนียงชัด

กลุ่มที่ ๖

- - ฟ ล	ซ ฟ ล ซ	- ร ฟ ร	ค ร ฟ ซ	ค ซ ฟ ซ	ค ร ม ค	- ซ ล ค	- ซ ค ฟ
- ค ท ซ	ค ร ม ค	- ซ ท ค	- - ซ ล	ค ล ซ ฟ	ซ ล ฟ ซ	- - - -	- - - - ร
- - - - ม	ซ ม ร ร เอาป้อ	- - - - ซ สีปิง	- - - - ค	- ร ม ค	ซ ค - ซ	- - ฟ ม	ค ม ฟ ซ
- - ค ซ	ค ร ม ค	- - - -	- - - - ร มาก	ฟ - - - หน้าฮื้อ ได้เป็น	- - ค ร ข้าวต๊ิบ	ฟ ร ค ร ฮื้อได้ เป็น	ค ล ฟ ซ น้ำต๊ิบ
- ซ ล ร ปี่น้อง	ค ร ฟ ซ ได้คิค	- ล ค ล ฮื้อร้อย สิบ	ซ ฟ - ซ ประก่าร	- - - - เครื่อง	- - - - ร บริโภก	- - ฟ ร เครื่อง	ค ร ฟ ซ บริขาร
- ค ฟ ร เครื่อง	ซ ร ฟ ซ ไทยทาน	- - ค ร ของวงส์ วาน	ฟ ร ค ท ปี่น้ำ	- - - - ตก	- - - - ฟ คาบเจ้า	- - - - ฮื้อเป็น	- - ซ ท ข้าวคาบ งาย
- - - - ฟ ตกเมื่อ ขวย	- - ซ ท ฮื้อเป็น	- ฟ ซ ท แผ่นคำ	- - ค ร เนื้อผ้า	- - - - กอน	ค ร ฟ ซ ก้นตัก	- ล ค ซ เมื่อลุน	ล ซ ฟ ร ปุ่นหล้า
- - ค ร ฮื้อไป	- ค ร ค สะเป็น	- - - - ร	ค ร ฟ ซ เลาเงิน	- - - - ขอฮื้อ	- - - - ค หน้าบุญ	- ซ ท ค ป้อออก	- ซ ท ฟ แม่ออก

เป็น							
มรชค เอกรัว ตาน	- ชคฟ ไปจอด	คชทช ไปลอด	- มชฟ ไปถึง	คชคฟ ฟ้าสะบง	ครมค ลังก้า	- - ชล ลึงสะ	- - ชฟ หนึ่งผืน
มรชร ขอหื้อ	มชคฟ ไปถึง	- ค - ช ย้งคงคา	ครมค ฝั่งน้ำ	- ช - ค เมือง	- ช - ฟ เมือง	คชฟช เนอร์	ครมค ปาน
- ลชค	- - ชล สวรรค	คชฟ เมืองแก้ว	ชค - ช เป็นยอด	- - - -	- - - ค อันนี้	- ชทค	ชค - ช แหละนา
- - ฟม	- คทช น้อง	คชฟช แหละ	ครมค นาย	- - - -	- - - ช	- - - -	- ฟมค
- - - ช	คชทค	- ชทค	ชค - ช	คชฟม	คมฟช	คชทช	- รมค
- รมค	- ชทฟ	- คทช	- ชทค	ชลชค	- - ชล	คชฟ	ชฟช หื้อนายปี
- - - -	- - - ร ก้อยแปง	- - - ม ใจ	ชมรร หนิม	- - - ช	- - - ค	- ร่มค	ชค - ช
- - ฟม	คมฟช	- - คช	ครมค	- - - -	- - - -	- - - ร เดี่ยว	ม - - - หมั่น
- - - -	คฟมร เหมือนกับ	- - - - มะหิน	- - - -	- ฟชล ตี	- ร - ช มา	- - - -	- - - -

จากทำนองดังกล่าวข้างต้นพบว่า ทำนองคาด เป็นลักษณะการร้องที่มีลักษณะที่เรียกว่า “เพลงเนื้อเต็ม” โดยจะร้องเป็นบางช่วง ถ้าช่วงใดร้องก็จะร้องยาวต่อ ๆ กันไป และมีการเว้นช่วงให้ดนตรีบรรเลงยาวๆ เป็นช่วงเช่นเดียวกัน พบได้จากทำนองการขึ้นต้น มีการบรรเลงดนตรีล้วน ๆ ไป ๗ บรรทัดโน้ต หลังจากนั้นจึงจะขึ้นต้นด้วยคำว่า “หลอน” ในบรรทัดที่ ๗ นั้นเอง และหลังจากคำว่า “หลอน” จะมีการบรรเลงดนตรีล้วนๆ อีกช่วงหนึ่งจึงจะมีการเข้าเนื้อร้องแบบการร้องเนื้อเต็มอีกครั้งหนึ่ง

เมื่อร้องเนื้อเต็มมาได้อีกระยะหนึ่ง จะมีการเว้นให้ดนตรีบรรเลงล้วนๆ อีก ๑ ช่วงได้แก่ หลังจากคำร้องที่ว่า “เขตเมืองสวรรค” นั้นเอง

การใช้เสียงในการร้องและบรรเลงเพลงตั้งคานั้นพบว่ามีการใช้เสียงจำนวน ๗ เสียงเต็ม นับได้ว่า การร้องขอเพลงตั้งคานั้นมีความแตกต่างไปจากการบรรเลงดนตรีพื้นเมืองโดยทั่วไป เพราะการใช้ ๗ เสียงเต็มทั้งหมดนั้นมีลักษณะเหมือนกับการบรรเลงดนตรีไทยตามแบบแผนของดนตรีราชสำนัก

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้เอง ทำให้การบรรเลงซอถือได้ว่าเป็นบทเพลงชั้นสูงอีกประเภทหนึ่งของศิลปินชาวล้านนา

๔.๒ วิเคราะห์ทำนองซอหล้ากลางหรือทำนองซอเลียง

ทำนองต่อไปเป็น ทำนองซอ หล้ากลาง จะมี ๒ ชนิดคือหล้ากลางตัด และหล้ากลางเต็ม เนื้อหาจะอธิบายถึงว่าวันนั้นมีความสำคัญอย่างไร และบอกเหตุผลที่จะเลือกวันนั้นๆ เป็นวันงาน เช่น วันนี้เป็นวันดีอย่างไร หรือเนื้อหาเป็นการทักทายแขก และมีบทซอช่วงท้ายๆ จะเป็นการบอกสัญญาณให้ช่างปี่รู้ว่า จะมีการเปลี่ยนทำนองไปเป็น ซอเลียง และอีกวิธีหนึ่ง ช่างปี่ ก็จะเป็นฝ่ายบอกให้ช่างซออย่างเป็นนัย ด้วยการบรรเลงแก (ทางเปลี่ยน) ของทำนองจะปู้ ว่าใกล้ที่จะเปลี่ยนทำนองไปเป็นทำนองซอเลียง โดยทำนองซอหล้ากลาง มีเนื้อหาของบทซอสอดคล้องกับเพลงบรรเลงปี่ ดังนี้

หล้ากลางตัด

[----	- ร ม ช	ล ช ม ช	ค ร ม ค]	---- วันนี้เป็น	-- ช ล วันดี	คํ ล ช ม เป็นก็ตั้ง	ร ม ล ช บ่ละ
- ม ร ม เมื่อมีงาน	ช ล ม ช บวชพระ	- ล คํ ล เป็นก็มา	ช ม ล ช ช่วยกัน	--- ม	ร ม ช ล จะพร้อม	คํ ล ช ม ตั้งลูก	ร ม ล ช ตั้งหลาน
- ม ร ม แปง	ช ล ม ช ใจบ้าน	ล คํ - ล เอาสติ	- ช ร ม ออกตั้ง	- ล ร ม ว่า	ร ช ล ร จะก็คํการ	- ช ล ร ดาปอย	ฟ ร - ม คาราม
ร ม ช ม เป็นก็มา	ร ม ช ค ช่วยกัน	--- ช ตั้งวงศ์อา	ค ร ม ค ปี่น้อง	----	-- ช ล	คํ ล ช ม	- ร ม ช จิม
--- ม	ร ม ช ล	คํ ล ช ม	ร ม ช ล แหละนา				

หมายเหตุ : ในเครื่องหมาย [...] เป็นสร้อยเพลง

ช่วงแรกของเพลงหล้ากลางตัดนี้ ดำเนินทำนองคล้าย ๆ กันกับเพลงตั้งคาคที่ผ่านมาก็ือเริ่มด้วยการบรรเลงดนตรีนำมาก่อน แต่นำมาเพียงสั้น ๆ เล็กน้อยเท่านั้น จากนั้นจึงเริ่มเป็นการขับร้องในห้องที่ ๕ ลักษณะของการขับร้องก็เป็นการขับร้องแบบเนื้อเต็ม คือบรรจอร้องทุกห้องเพลง คำร้องเป็นลักษณะของคำคล้องจอง เช่นคำว่า “ตั้งลูก ตั้งหลาน, ดาปอย คาราม” เป็นต้น

ระดับเสียงที่ใช้ในการดำเนินทำนอง พบว่าดำเนินทำนองอยู่ในกลุ่มเสียง ค ร ม X ช ล X สำหรับในเพลงหล้ากลางตัดนี้ พบว่ามีเสียงหลุมเข้าร่วมในการดำเนินทำนองน้อยมาก พบเพียง ๑

ที่เท่านั้น ในห้องที่ ๘ บรรทัดที่ ๑ ดังนั้นการดำเนินทำนองในเพลงดังกล่าวจึงดำเนินทำนองอยู่ในเสียงเพียง 5 เสียงเท่านั้นเป็นส่วนมาก

ในตอนท้ายของเพลง คนตรีและการขับร้องจะทอดเสียงยาว เพื่อเชื่อมโยงไปยังการดำเนินทำนองของเพลงถัดไป สังเกตคำว่า “จิม...แหละนา” เป็นเหมือนคำสร้อยที่พบในช่วงท้าย ๆ ของเพลง คล้ายคำร้องในดนตรีไทยที่ว่า “น้องเอ๋ย เจ้าเอ๋ย”

หลักล่างเต็ม

ท ช ท ล วันนี้	ท ช ท ล วันดี	ท ช ท ล สี่ส	ค ล ช ม สว่าง	ช ม ร ค วันพญา	ช ค ร ม เจ้าจ้าง	-- ช ล จะนั่งเด่น	ช ม ร ค คำเหลือ
---- ข้าว่าเป็น	-- ช ล วันรุ่ง	ค ล ช ม ข้าว่าเป็น	ร ม ล ช วันเรือง	- ม ร ม เป็นว่า	ช ล ม ช เสนาเมือง	- ค - ล ป่าวร้อง	- ช ค ร ป่าวก้อง
ม --- ฝน	- ช ค ล हांแก้ว	- ม - ล ตั้งสิบ	ช ม - ร ประกำร	ม ร ค ค ล อย่าได้ตก	ช ล ค ร ลงฮำ	- ม ช ร หม่อวาวา	ม ร ค ค ล ป็น้อง
- ม ร ม ทำบุญ	ช ล ม ช กินตาน	-- ล ช เหมือนตัด ผม	ล ช ค ล ยังอ่อน	- ช - ม ตัดแล้ว	ช ม ร ค มันยังฮู้	--- ร โป่ง	ค ร ม ช มา
[--- ล	ค ล ช ม	- ร - ค	ช ค ร ม	--- ม	ร ม ช ล	ค ล ช ม	- ล ม ช]
--- ล เป็นว่า	ค ล ช ม ความสว่าง	- ร - ค มันดีกว่า	ช ค ร ม ความมืด	--- ม ป็น้อง	ร ม ช ล หว่านพืช	ค ล ช ม ยังฮุ่นใจ	- ล ม ช เอาผล
--- ม สติ	ร ม ช ล ว่าเฮา	ค ล ช ม เกิดมา	ร ม ล ช เป็นคน	- ม ร ม ก็ต้องปลูก	ช ล ม ช สังคม	ล ค - ล เอาไว้	- ช ร ม กว้าง ๆ
- ล ร ม ไบบัว	ร ช ล ร ห่อจ้าง	- ช ล ร ปากค้ำ	ฟ ร - ม ห่อหอย	ร ม ช ม เส้นผม	ร ม ช ค บังคอย	--- ช กลัวบ่กลุ่ม	ค ร ม ค ป็น้อง
----	-- ช ล	ค ล ช ม	- ร ม ช จิม	--- ม	ร ม ช ล	ค ล ช ม	ร ม ช ล แหละนา

เพลงหลักล่างเต็ม นี้ เริ่มบรรเลงแตกต่างไปจากเพลงที่ผ่าน ๆ มา กล่าวคือเริ่มด้วยการขับร้อง แทนการบรรเลงดนตรีนำมา ทำนองดนตรีในช่วงแรก ๆ เป็นลักษณะของการดำเนินทำนองซ้ำย่ำถึง ๓ ห้อง ก่อนจะกลิ้งคลายไปในห้องที่ ๔ และใน ๔ ห้องหลังจึงดำเนินทำนองอยู่ภายในกลุ่มเสียง ค ร ม X ช ล X อย่างชัดเจน โดยไม่พบการใช้หลุมเสียงร่วมในการดำเนินทำนอง

หลังจากนี้เป็นการขับร้องประกอบการบรรเลงดนตรี โดยเป็นการขับร้องเนื้อเต็มตลอดทั้งเพลงตั้งแต่บรรทัดที่ ๑ - ๔ จากนั้นเมื่อจบคำว่า ไปงมา ในบรรทัดที่ ๔ แล้ว บรรทัดต่อไปเป็นการบรรเลงเดี่ยวดนตรีคั่น และในบรรทัดที่ ๖ ทำนองดนตรีเป็นการซ้ำกันกับทำนองดนตรีในบรรทัดที่ ๕ อีกแต่มีการขับร้องประกอบด้วย และมีการร้องประกอบเช่นนี้เรื่องไปจนถึงบรรทัดที่ ๘ ในบรรทัดที่ ๙ ถือเป็นบรรทัดสุดท้ายของเพลง จึงทอดเสียงยาวทั้งเครื่องและร้อง โดยร้องนั้นร้องคำสร้อยว่า “เงิน...แหละนา”

ระดับเสียงที่ใช้ในการดำเนินทำนอง พบว่าดำเนินทำนองในระดับเสียง คร ม X ซ ล X มีการใช้หลุมเสียงบ้างในการดำเนินทำนอง โดยพบการใช้หลุมเสียงที่ ๗ คือเสียง ที ในบรรทัดที่ ๑ และหลุมเสียงที่ ๔ คือเสียง ฟา ในบรรทัดที่ ๘ นอกนั้นดำเนินทำนองอยู่ภายในกลุ่มเสียง คร ม X ซ ล X เพียงอย่างเดียว

สรุปได้ว่าทำนองหลักกลางตัด หรือทำนองซอเลียงนี้ จากทำนองดังกล่าวข้างต้นพบว่ามีการใช้ระดับเสียงพอดิ ไม่สูง ไม่ต่ำเกินไป ทำให้ซอได้ง่าย ระดับเสียงที่ไม่สูงไม่ต่ำเกินไปมีขอบเขตของเสียง ดังนี้ โด-เร-มี-ฟา-ซอล-ลา-ที-โดสูง

การดำเนินทำนองเพลงดังกล่าวจะไม่เกินไปจากเสียงโดสูง และไม่ต่ำไปกว่าเสียงโดต่ำที่เป็นเสียงขึ้นต้น เนื้อหาของเพลงดังกล่าวจะมีเนื้อหาของบทซอ สอดคล้องกับเพลงบรรเลงปีเป็นลักษณะการคลอกัน ซอหลักกลางเต็ม เป็นการเกริ่นเนื้อหาของงาน เป็นการทักทายแขก มีทำนองในทางเชิญชวนแขกที่มาในงาน ดนตรีกับคนร้องร่วมกันไป ๔ บรรทัด ก็จะมีดนตรีสลับ ๑ บรรทัด จำนวน ๒ เที้ยว ก็ร้องซ้ำและบรรเลงเหมือนเที้ยวแรก

๔.๓ วิเคราะห์ทำนองซอละม้าย

ซอละม้าย เป็นซอที่มีความสำคัญอีกทำนองหนึ่ง โดยทำนองซอของคณะครูสงคราม - พยอม มีเนื้อหาทำนองประกอบกับเนื้อหาการขับซอ ดังนี้

ทำนองกลุ่มที่ ๑

[- ซ - ซ	-- ท ค	- ซ ท ค	- ซ ท ฟ	-- ซ ค	- ซ ท ฟ	- ซ ท ซ	ค ซ ท ค]
- ซ - ซ	-- ท ค	- ซ ท ค	- ซ ท ฟ	-- ซ ค	- ซ ท ฟ	- ซ ท ซ	ค ซ ท ค
ถ้ามี	ปอยรำ	เป็นจะดาง	พรำพร้อม	มีตึงเก็บ	ตึงจ้อง	ตึงสะบง	ลึงกา
--- ซ	ฟ ซ ท ค	- ซ ท ค	ซ ค ท ซ	- ค ท ซ	- ค ท ซ	- ค ท ซ	- ฟ ซ ท
บ่ว่า	หมอนหก	ตึงบ่ว่า	หมอนผา	หมอนหน้า	เอามา	มารดา	แม่เจ้า
- ค - ท	ค ท ล ซ	ฟ ซ ท ซ	ซ ร - ค	--- ซ	ฟ ซ ท ค	- ร ม ค	-- ซ ร
มีตึง	ต้นคอก	มีตึง	ต้นกัณฑ์	หมาเบ็ง	สวยงาม	ตกไป	นั่นเล่า
- ร ค ร	ม ค ซ ฟ	- ร ม ค	ซ ค ซ ร	- ร ค ร	ซ ค ซ ฟ	--- ซ	ท ม ฟ ซ
มีเต้า	กันวี	สงคราม	ปีเจ้า	มีตึง	หน่วยบาตร	ของ	งาม

ทำนองในเพลงซอลละม้ายกลุ่มที่ ๑ นี้ เริ่มดำเนินทำนองด้วยการบรรเลงดนตรีนำมาก่อน ๑ บรรทัด เมื่อดนตรีบรรเลงจบ ๑ บรรทัดแล้ว จึงเริ่มเข้าสู่การขับร้องในบรรทัดที่ ๒ โดยท่วงทำนองดนตรีในการขับร้องบรรทัดที่ ๒ นั้น ยังคงบรรเลงเหมือนกันกับที่บรรเลงนำมาในบรรทัดที่ ๑

ส่วนการดำเนินทำนองในบรรทัดอื่น ๆ ที่เหลือนั้น เป็นลักษณะของการดำเนินทำนองการขับร้องแบบเนื้อเต็ม มีการบรรจุคำร้องไว้โดยตลอดเนื้อทำนองเพลง ลักษณะของการขับร้องเป็นการขับร้องแบบคันสกดไปเรื่อย ๆ

ระดับเสียงที่ใช้ในการดำเนินทำนองนั้น พบว่าน่าจะดำเนินทำนองอยู่ใน ๒ ระดับเสียง โดยในระดับเสียงแรกคือ ท ค ร X ฟ ช X ดำเนินทำนองอยู่ตั้งแต่บรรทัดที่ ๑ - ๔ ส่วนอีกกลุ่มเสียงนั้นคือ ฟ ช ล X ค ร X ดำเนินทำนองอยู่ตั้งแต่บรรทัดที่ ๔ ใน ห้องที่ ๗ - ๘ และ บรรทัดที่ ๕ พบการใช้หลุมเสียงในการดำเนินทำนองอยู่โดยตลอด

ทำนองกลุ่มที่ ๒

[----	- ช ท ค	- ร ม ค	- ช ท ฟ	--- ม	ร ค ม ฟ	- ช ท ช	ค ม ฟ ช]
----	- ช ท ค	- ร ม ค	- ช ท ฟ	--- ม	ร ค ม ฟ	- ช ท ช	ค ม ฟ ช
ก็ข้าเจ้า	พยอม	น้องมาหลง	เฮียนปัก	หยังมา	หล่าลิก	มาใคร่ตัก	ใคร่ถาม
- ค - ช	ฟ ช ท ค	- ร ม ค	ช ม ฟ ช	--- ช	ฟ ม ฟ ช	- ค ท ช	- ม ช ฟ
	ใคร่ถาม	เรื่องปอย	แหมกำ	ดีเชื่อว่า	สำคัญ	เฮมาชอ	ดีนี่
- ค ท ช	ฟ ช ท ค	- ร ม ค	ช ม ช ฟ	--- ร	-- ช ล	ค ช ท ช	ค ร ม ค
จะถาม	ว่าเรื่องปอย	นั้นจะเกิด	จากไหน	เขาจะเกิด	จากไผ	ดีมาชอ	วันนี้
----	- ช ท ค	- ร ม ค	--- ช	----	- ม ฟ ช	- ค ท ช	ค ร ม ค
			จิม				แหละนอ

หมายเหตุ : ในเครื่องหมาย [...] เป็นสร้อยเพลง จะบรรเลงก็รอบก็ได้

ทำนองของซอลละม้ายในกลุ่มที่ ๒ เริ่มการดำเนินทำนองเหมือนกันกับกลุ่มที่ ๑ คือดำเนินทำนองด้วยการบรรเลงดนตรีนำมาก่อน ๑ บรรทัด จากนั้นจึงเริ่มการขับร้องในบรรทัดที่ ๒ ซึ่งในบรรทัดดังกล่าว การบรรเลงดนตรีนั้นใช้ทำนองเดียวกันกับที่บรรเลงนำมา

การขับร้องในบรรทัดที่ ๓ - ๔ นั้น พบว่าท่วงทำนองคนตรีใน ๔ ห้องแรกของบรรทัดที่ ๓ และ ๔ เป็นท่วงทำนองเดียวกัน ส่วนอีก ๔ ห้องหลักนั้นดำเนินทำนองต่างกัน ลักษณะของการขับร้องก็ใช้การขับร้องแบบเนื้อเต็ม ลักษณะการร้องเป็นการดันคำร้องไปเรื่อย ๆ เคล้าไปกับเสียงของคนตรี

ในบรรทัดสุดท้ายของเพลง เป็นการทอดเสียงยาวทั้งเครื่องดนตรีและเสียงร้อง เพื่อเชื่อมโยงทำนองคนตรีไปยังเพลงถัดไป โดยร้องคำสร้อยว่า “จิม...แหละนอ” เป็นคำสร้อย

ระดับเสียงที่ใช้ในการเดินทำนอง ยังคงดำเนินทำนองอยู่ในระดับเสียงเดิมคือ คร ม X ซ ล X พบการใช้เสียงหลุมที่ ๔ และ ๗ คือเสียง ฟา และ ที ร่วมในการดำเนินทำนอง

สรุปได้ว่าซอลละม้าย คนตรีจะเกริ่น ๒ จบ ก็จะเข้าสู่เนื้อร้อง พอครบ ๔ บรรทัด ก็จะบรรเลงคนตรี ๒ จบเหมือนตอนแรก แล้วบรรเลงและร้องตามอีก ๔ บรรทัด

ทำนองซอลละม้ายจะมีทำนองเฉียงมาประกอบด้วยโน้ตบรรทัดที่ ๖ โดยจะบรรเลงซ้ำ ๒ เที้ยว จะมีสัญญาณให้ช่างปีด้วยว่า เปลี่ยนเป็นทำนองอื่น โดยจะมีการทอดเสียง แต่มีความยาวกว่า การขับกล้ายเจียงแสน และเรียกการเอื้อนเสียงเป็นกลอนนี้ว่า กะ โลง โดยเนื้อหาจะสอดคล้องกับ ซอเลียง หรืออาจมีการยกเนื้อหาอื่น ๆ มาใส่ซึ่งส่วนนี้เป็นการโน้มน้าวจิตใจตามความต้องการของช่างซอ โดยมีการเอื้อนเสียงสัมผัสกับเพลงบรรเลงปีจากโน้ตห้องที่ ๘ ของบรรทัดสุดท้าย

๔.๔ วิเคราะห์ทำนองกล้ายเจียงแสน

ทำนองกล้ายเจียงแสน เป็นทำนองซอเงี้ยวแต่เรียกชื่อว่ากล้ายเจียงแสนได้อีกชื่อหนึ่ง เนื้อหาจะเกี่ยวข้องกับการสั่งสอน โน้มน้าวใจ การขอรักขอย ของช่างซอ ที่อาจขับซอผิดพลาดในเรื่องของน้ำเสียง จังหวะ และอาจจะมีความผิดพลาดในเรื่องของฉันทลักษณ์ ในการซอไปบ้าง และสุดท้ายของการซอเงี้ยวเป็นการสร้างความกันเอง โดยการชม และขอบคุณแขกที่มาร่วมงานทุกคน โดยมีเนื้อหาของบทร้องสอดคล้องกับเพลงบรรเลงปี ดังนี้

----	ร -- ม ฝูง	----	----	- คร ม หมู่จุมเจ้า	--- ม ปี	- ล -- น้อง	----
--- ม เป็น	ซ ล ม ซ ก็ได้มา พร้อมกัน	- ม ซ ล แวดหน้า	-- ซ ค แหละ	--- ร วง	-- ม ซ หลัง	----	----
- ม ล ซ ฝูงศรัทธา	- ม - ล ปีน้อง	- ม - ซ เขาก็ได้มา	- ม ร ค ร่วมกัน	--- ร ร่วม	-- ซ ม ตาน	----	----
ม ล ซ ม	-- ค ร	- ซ - ม	----	----	มี ช้ --	-- ค รี้	- ซ - คี้

					ขอฮือได้	สมปาน	ตวยกัน
- ม - ร ทั่วหน้า	--- ฟ	ม ร --	ซึค -- สมกำ	-- มี่ ผาณะนา	----	ซึ มี่ คึ ของปี่น้อง	-- มี่ เจ้าข้า
----	-- รี่ ซึ ตีเขา	- มี่ คึ ได้กิน	----	- รี่ - ซึ ได้ตาน			

โน้ตทำนองบรรทัดที่ ๑

ทำนองกล้ายเจียงแสน จะขึ้นที่ห้องที่ ๒ ด้วยเสียงมี หลังจากไปถึงห้องที่ ๓ , ๔ หลังจากมีการขึ้นทำนองที่เสียงลูกตกเสียงมีอีกครั้งหนึ่ง โดยมีเสียงโด และเสียงเร เข้ามาประกออบ ดังจะพบได้ในห้องที่ ๕ และหลังจากนั้น เป็นการซ้ำที่เสียงมีอีกครั้งหนึ่งในห้องที่ ๖ นำไปสู่ลูกตกเสียงลา ในห้องที่ ๗ ในลักษณะที่เป็นการ “ลักจ้งหวะ” และลากเสียงยาวต่อไปในห้องที่ ๘ โดยไม่มีโน้ตใด ๆ เข้ามาประกออบเป็นทำนอง

ส่วนการบรรจุกำร้องร้องพบว่ามีกรบรรจุกำร้องในโน้ตห้องที่ ๑ และห้องที่ ๕ - ๗ เป็นลักษณะการบรรจุกำร้องตามทำนองเพลง จะเห็นได้ว่าทำนองเพลงของโน้ตบรรทัดที่ ๑ นี้ ไม่มีลักษณะที่แตกต่างกันระหว่างทำนองร้องและทำนองเครื่องดนตรี เป็นการร้องที่สามารถอนุมานได้ว่าเป็นลักษณะ “การคลอร้อง”

ทำให้ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่าเอกลักษณ์การขอของคณะสงคราม - พยอมนั้น เป็นการร้องที่ยึดคำร้องให้มีความกลมกลืนกับทำนองเพลง

กล้ายเจียงแสน - บรรทัดที่ 2

--- ม เป็น	ช ล ม ช ก็ได้มา พร้อมกัน	- ม ช ล แวดหน้า	-- ซ คึ แหละ	--- รี่ วง	-- มี่ ซึ หลัง	----	----
---------------	--------------------------------	--------------------	-----------------	---------------	-------------------	------	------

การดำเนินทำนองในบรรทัดที่ ๒ นี้ ดำเนินทำนองอยู่ในระดับเสียง ค ร ม X ช ล X ไม่พบการใช้หลุมเสียงมาร่วมในการดำเนินทำนอง ลักษณะของท่วงทำนองเป็นลักษณะทำนองบังคับทางใน ๒ ห้องแรกเป็นสำนวนดำเนินทำนองเชื่อมโยงต่อกัน ส่วนทำนองในห้องอื่น ๆ เป็นลักษณะของท่วงทำนองห่าง ๆ ไม่บรรเลงแบบเก็บ ส่วนใน ๒ ห้องสุดท้าย เป็นการลากเสียงซอล จากห้องที่ ๖ ยาวมาจนถึงห้องที่ ๘

การบรรจุกำร้อง เริ่มบรรจุกำร้องตั้งแต่ในห้องที่ ๑ โดยบรรจุกำว่า เป็น เพียงคำเดียว ในห้องที่ ๒ การบรรจุกำร้องในห้องนี้พบว่าบรรจุกวามากถึง ๕ คำ คือ ก็ได้มาพร้อมกัน ตามเสียง

เครื่องดนตรีที่บรรเลง ในห้องที่ ๓ บรรจุคำว่า แวดหน้า ส่วนในห้องที่ ๔ - ๖ บรรจุคำร้องไว้ห้องละ ๑ คำร้องเท่านั้น

กล้ายเจียงแสน - บรรทัดที่ ๓

- ม ล ช	- ม - ล	- ม - ช	- ม ร ค	--- ร	-- ช ม	----	----
ฝูงศรัทธา	ปี่น้อง	เขาคี่ได้มา	ร่วมกัน	ร่วม	ตาน		

การดำเนินทำนองในบรรทัดที่ ๓ นี้ ดำเนินทำนองอยู่ในระดับเสียง ดร ม X ช ล X เช่นที่ผ่านมาในบรรทัดที่ ๒ ไม่พบการใช้หลุมเสียงมาร่วมในการดำเนินทำนอง ลักษณะของท่วงทำนองเป็นลักษณะทำนองบังคับทาง ท่วงทำนองในบรรทัดที่ ๒ นี้ ก่อนข้างดำเนินทำนองอย่างหลวม ๆ ไม่มีทำนองที่เก็บแน่นเช่นในบรรทัดที่ผ่านมา

การดำเนินทำนองในช่วงท้าย นับตั้งแต่ห้องที่ ๕ - ๖ เป็นการดำเนินทำนองห่าง ๆ กว่าทำนองในห้องที่ ๑ - ๔ ในห้องที่ ๖ จบด้วยเสียง มี แล้วลากเสียงดังกล่าวยาวไปจนถึงห้องที่ ๘ จนจบบรรทัด

การบรรจุคำร้อง เริ่มบรรจุคำร้องตั้งแต่ในห้องที่ ๑ โดยบรรจุคำว่า ฝูงศรัทธา ตามจำนวนเสียงที่เครื่องดนตรีบรรเลง ในห้องที่ ๒ บรรจุคำว่า ปี่น้อง ๒ คำ ตามเสียง ในห้องที่ ๓ บรรจุคำว่า เขาคี่ได้มา ห้องที่ ๔ บรรจุคำว่า ร่วมกัน ในห้องที่ ๕ - ๖ บรรจุคำร้องไว้อย่างละ ๑ คำ

สังเกตว่าการบรรจุคำร้องในเพลงนี้ บรรจุคำตามเสียงที่เครื่องดนตรีบรรเลง หากดนตรีบรรเลง ๒ เสียงภายใน ๑ ห้อง ก็มักจะบรรจุคำ ๒ - ๓ คำ ลักษณะดังกล่าวทำให้เกิดความกลมกลืนกันระหว่างคำร้องและการบรรเลง

ทำนองกล้ายเจียงแสน บรรทัดที่ ๔

ม ล ช ม	-- ดร	- ช - ม	----	----	ม ช --	-- ดร	- ช - ด
					ขอชื่อได้	สมปาน	ตวยกัน

การดำเนินทำนองของเพลงกล้ายเจียงแสน ในบรรทัดที่ ๔ นี้ พบว่าในห้องที่ ๑ - ๕ นั้นเป็นการดำเนินทำนองดนตรีล้วน ๆ ไม่พบการบรรจุคำร้อง โดยในห้องที่ ๑ ลักษณะการดำเนินทำนองเป็นการดำเนินทำนองแบบเก็บ ครั้นในห้องถัดมาเป็นการดำเนินทำนองแบบห่าง ๆ จนถึงในห้องที่ ๓ เป็นการลากเสียง มีเสียงสุดท้ายของห้องยาวไปจนถึงห้องที่ ๕ แล้วในห้องที่ ๖ จึงเป็นการเริ่มการบรรจุคำร้อง

ลักษณะของการดำเนินทำนองในห้องที่ ๖ - ๘ นั้น สังเกตว่าเป็นท่วงทำนองที่การดำเนินทำนองซิดหน้าซิดหลัง กล่าวคือในห้องที่ ๖ เสียงดนตรีเรียงซิด ๒ เสียงไปอยู่ข้างหน้า ส่วนในห้องที่ ๗ เสียงดนตรีเรียงซิด ๒ เสียงไปอยู่ข้างหลังและในห้องสุดท้ายทำนองดำเนินอยู่ในลักษณะหลวมๆ ไม่แน่น การบรรจุคำร้องก็บรรจุห้องละ ๒ คำ ตามเสียงจำนวนเสียงดนตรีที่อยู่ในแต่ละห้อง

การดำเนินทำนองคงดำเนินทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงปัญญาล คร ม X ซ ล x ไม่พบการใช้เสียงหลวมมารวมในกาครำเนินทำนอง ทำให้สำนวนทำนองมีความเป็นปัญญาล

ทำนองกล้ายเจียงแสน บรรทัดที่ ๕

- ม - ร ท้าวหน้า	--- ฟ	ม ร --	ซ ค -- สมกำ	-- ม ร ผาละนา	----	ซ ม ร ค ของปี่น้อง	-- ม ร เข้าข้า
---------------------	-------	--------	----------------	------------------	------	-----------------------	-------------------

ทำนองกล้ายเจียงแสน ในบรรทัดที่ ๕ นี้ พบว่าเริ่มบรรจุคำร้องตั้งแต่ในห้องที่ ๑ แล้วเว้นการบรรจุคำร้องไป ๒ ห้อง แล้วมาบรรจุคำร้องในห้องที่ ๕ - ๖ เว้นไปอีก ๑ ห้อง จึงบรรจุคำร้องในห้องที่ ๗ - ๘

ท่วงทำนองไปเป็นลักษณะการดำเนินทำนองแบบจาว ๆ ห่าง ๆ ไม่เก็บถี่ ดำเนินทำนองอยู่ในกลุ่มเสียง คร ม X ซ ล X ไม่พบการใช้หลวมเสียงร่วมในการดำเนินทำนอง

การดำเนินทำนองในบรรทัดที่ ๕ นี้ เมื่อสังเกตจะพบว่าลักษณะจะเป็นการร้องสลับกับดนตรี ทำให้เพลงมีความหลากหลาย และอาจอนุมานได้ว่าเป็นภาวะสมดุลกันได้อีกประการหนึ่งระหว่างคำร้องและทำนองดนตรี

ทำนองกล้ายเจียงแสน บรรทัดที่ ๖

----	-- ร ซ ดีเขา	- ม ร ค ได้กิน	----	- ร - ซ ได้ตาน
------	-----------------	-------------------	------	-------------------

การดำเนินทำนองในเพลงกล้ายเจียงแสน ในบรรทัดที่ ๖ นี้ดำเนินทำนองเพียง ๕ ห้องเพลงเท่านั้น ลักษณะการดำเนินทำนองเช่นนี้ มักพบในศิลปกรรมพื้นบ้านโดยทั่วไป เนื่องด้วยศิลปกรรมพื้นบ้านมีแบบแผนไม่แน่นอน พลิกผันไปได้เรื่อย

การดำเนินทำนองและการบรรจุคำร้อง พบว่าในบรรทัดนี้เริ่มบรรจุคำร้องในห้องที่ ๒ ห้องที่ ๓ เว้น ๑ ห้อง และบรรจุคำร้องอีกครั้งในห้องที่ ๘

ระดับเสียงที่ใช้ในการดำเนินทำนอง คงอยู่ในระดับเสียง คร ม X ซ ล X เช่นเดียวกันกับที่ผ่านมา ไม่พบการใช้หลุมเสียงร่วมในการดำเนินทำนอง ท่วงทีในการดำเนินทำนองก็เป็นทำนองห่าง ๆ จาว ๆ

๔.๕ วิเคราะห์ทำนองซอเงี้ยว

ทำนองกลุ่มที่ ๑

[---- เป็นก็	---ร ได้กิน	---- ก่อนว่าเขา	คร ฟ ซ ก็ได้ตาน	ล ซ ฟ ร ขอซื้อมี	--ฟ ด สมปาน	--ร ล ตวยกัน	ซ ฟ - ซ] ยามเจ้า
---- ตะก็	---ร ก็มาถาม	--ฟ ร สงคราม	คร ฟ ซ คนเฒ่า	--ร ล หม่านับ	--ร ซ มัน	-ล ซ ฟ จะเกิด	-ร คร จากไหน
---- ป้อพระ	ซ ร ฟ ซ ฤาษี	-ล -ด จะเอา	--ล ซ ป็นไว้	-ฟ ซ ร ยามเมื่อ	คร ฟ ซ เดือนออน	-ท -ซ นอ	--ฟ ร นาย
----	-ด ฟ ท ฮอย	---ร แม่	--ฟ ด กำ	-ร ฟ ซ มีกิน	--ฟ ด มีตาน	--ร ล มาจ้วยกัน	ซ ฟ - ซ เทียบก่อน

การดำเนินทำนองในเพลงทำนองเงี้ยว กลุ่มที่ ๑ นี้ พบว่าเริ่มบรรจุคำร้องแบบเนื้อเต็มตั้งแต่ในห้องที่ ๑ บรรทัดที่ ๑ เรื่อยมาจนถึงห้องที่ ๓ เป็นการบรรจุคำร้องแบบเนื้อเต็มทั้งหมด

ท่วงทำนองในช่วงแรก ๆ ของบรรทัดที่ 1 เริ่มทำนองเพลงด้วยการบรรเลงเสียง เร เพียงเสียงเดียว อนุมานได้ว่าเป็นการเน้นย้ำและเพื่อประโยชน์แก่นักร้องในการจดจำเสียงเพื่อใช้ในการขับร้อง ส่วนการดำเนินทำนองโดยภาพรวมแล้ว พบว่าเป็นลักษณะของการดำเนินทำนองแบบห่าง ๆ จาว ๆ ท่วงทำนองเกาะตัวอย่างหลวม ๆ ไม่แน่น การบรรจุคำร้องจะพิจารณาจากเสียงภายในห้องเพลง หากมากก็บรรจุคำมาก อย่างไม่ก็ดีขึ้นอยู่กับวรรคเพลงและความเหมาะสมด้วยอีกประการหนึ่ง

ระดับเสียงที่ใช้ในการดำเนินทำนองนั้น พบว่าดำเนินทำนองอยู่ในระดับเสียง ฟ ซ ล X คร X มีเสียงหลุมที่ ๗ คือเสียง ที บ้างในบางตำแหน่งคือในห้องที่ ๒ บรรทัดที่ ๔ นอกนั้นไม่พบการใช้ในที่อื่น

ทำนองเงี้ยว - กลุ่มที่ ๒

[----	---ร	----	คร ฟ ซ	ล ช ฟ ร	-- ฟ ด	-- ร ล	ซ ฟ - ซ]
---- มานับ	---ร เป็นเครือ	-- ฟ ร นี้ป้อ	คร ฟ ซ ถายี	-- ร ล เป็น	-- ร ซ ใจดี	- ล ช ฟ เอามาปั่น	- ร คร เนื้อเจ้า
----	ฟ ร ฟ ด จะมาเป็น	---ร ของท่าน	ฟ คร ฟ นั่นเล่า	-- คร	ฟ คร ฟ ปางเมื่อเดิม	-- ซ ร เมื่อ	ฟ ร ค ฑ ก่อน
- ร ค ฑ	- ร ค ฑ	- ร ค ฑ	-- ฟ ซ นอนาย	----	---ร ไปแล้ว	-- ฟ ร มันก็ตั้ง	คร ฟ ด เต็มใจ
---ซ บว่า	-- ท ด ไผไหน	-- ซ ร แหวละเด็ก	- ด - ท ละอ่อน	----	[- ล ช	---ซ	- ร ฟ ล
-- ล ฟ	ร ฟ ซ ล	-- ร ล	ซ ฟ - ซ]				

หมายเหตุ : ท่อน ๑ ในเครื่องหมาย [...] เป็นได้ทั้งสร้อยเพลง และหัวของเนื้อร้องเพลงเงี้ยว
ท่อน ๒ ในเครื่องหมาย [...] แรก เป็นสร้อยเพลง และใน [...] เป็นได้ทั้งสร้อยเพลง และหัวของ
เนื้อร้องเพลงเงี้ยวผู้ขับชอคนต่อไป

การดำเนินทำนองในเพลงเงี้ยว กลุ่มที่ ๒ นี้ พบว่าในบรรทัดที่ ๑ - ๒ เป็นบรรทัดที่
ดำเนินทำนองซ้ำกันกับกลุ่มที่ ๑ แต่ทั้งนี้ในการบรรจุคำร้องพบว่าดำเนินทำนองต่างกันไป
ลักษณะของการดำเนินทำนอง ท่งทำนองเป็นท่วงทำนองที่ดำเนินทำนองคล้าย ๆ กันกับกลุ่มที่ ๑
คือเป็นท่วงทำนองห่าง ๆ มีการบรรเลงแบบเก็บข้างในโอกาส แต่ในกลุ่มที่ ๒ นี้พบว่า การบรรจุ
คำร้องไม่ได้บรรจุเต็มไปทุกห้องเพลง พบการเว้นให้ทำนองเครื่องดนตรีได้บรรเลงสอดแทรกบ้าง
แต่มีไม่มากนัก ลักษณะของการบรรเลงพบว่าเป็นการบรรเลงแบบคั่นสดไปเรื่อย ๆ ทั้งใน
ท่วงทำนองดนตรีและท่วงทำนองเพลง

ในช่วงตอนท้ายของเพลงในบรรทัดที่ ๕ ห้องที่ ๕ - ๘ และบรรทัดที่ ๖ ห้องที่ ๑ - ๔
พบว่าเป็นการบรรเลงดนตรีเพียงอย่างเดียว อันเป็นช่วงที่แสดงถึงการลงจบ โดยยกบทบาทให้
ดนตรีเป็นผู้บรรเลงลงจบ

ระดับเสียงที่ใช้ในการดำเนินทำนอง ยังคงดำเนินทำนองในระดับเสียง ฟ ซ ล X คร X
เหมือนกับสำนวนที่ผ่านมา พบการใช้เสียงหลุมที่ ๔ คือเสียง ที่ ร่วมในการดำเนินทำนองเพื่อให้
เกิดสำเนียงที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

สรุปผลวิเคราะห์ จากการศึกษาการบรรเลงซอคณะครูสงคราม – พยอม พบประเด็นหลัก

๒ ประเด็นคือ

ประเด็นที่ ๑ เอกลักษณ์ของการขับซอคณะครูสงคราม พยอม

๑. ใช้ปี่จุมบรรเลงประกอบการขับทำนองซอในแต่ละครั้ง
๒. บางครั้งใช้ซึ่งบรรเลงประกอบกับปี่จุม
๓. ทำนองใช้ ๕ ทำนองคือ ตั้งคาด หล้ากลาง ละม้าย กล้ายเชียงแสน และเงี้ยว
๔. ใช้สำเนียงคำเมืองแพร่ในการขับร้อง ซึ่งมีลักษณะ ห้วน สั้น
๕. ไม่พบการใช้ภาษาที่ส่อในทางเพศ เพราะเนื้อหาเพลงเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนา

ประเด็นที่ ๒ เรื่องของน้ำเสียง จังหวะและทำทางของทำนองซอมีลักษณะดังนี้

น้ำเสียง คณะซอครูสงคราม-พยอม มีความเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่ค่อยเหมือนวงซอในจังหวัดแพร่ เพราะท่านเป็นคนตัวเล็ก เสียงออกมาค่อนข้างที่จะสูง ซึ่งครูพยอม ก็มีเสียงสูงที่เท่ากัน เวลาซอคู่กันแล้วทำให้รู้สึกไพเราะอย่างยิ่ง จะซอไปในลักษณะเสียงที่เท่ากันกับครูพยอม ต่างกับวงซอคณะอื่นในจังหวัดแพร่ ที่มีเสียงค่อนข้างทุ้ม เวลาครูพยอม ซอคู่กับครูสงคราม ขณะที่ซอเข้ากับปี่ เลยไม่มีปัญหาในการหลบเสียง สามารถขึ้นเสียงสูงได้เป็นอย่างดี

จังหวะ ทั้งพ่อครูครุคราม และครู พยอม ทั้งคู่ซอได้จังหวะดีมาก จึงไม่ค่อยมีข้อเสีย เนื่องจากทั้งสองคนมีสมาธิในการซออย่างมาก แม้มีเสียงอีกที่กรบกรวนจังหวะก็ยังไม่เสีย

ทำทาง ทำทางของช่างซอคณะครูสงคราม – พยอม นั่งพับเพียบ ตัวตรง สง่างาม หันหน้าเข้าหาผู้ฟังตลอด กริยาเรียบร้อย มีการพ็อนเป็นจังหวะไป ในการขับซอบางบทบางตอน

ความน่าสนใจ ช่างซอคณะนี้มักใช้คำซอที่สละสลวย น่าสนใจในการติดตาม เนื้อหาสนุกสนาน ทำให้ผู้ฟังรู้สึกเกิดความประทับใจอย่างยิ่ง